

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/54/2008

KONTROWERSJE WOKÓŁ RÓŻNYCH ZJAWISK DOTYCZĄCYCH ŻYCIA MAŁŻEŃSKIEGO I RODZINNEGO

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2008

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku

- W porównaniu z sytuacją z 1996 roku opinie społeczne na temat prawdopodobnych przyczyn odkładania przez młodych ludzi decyzji o małżeństwie uległy istotnym zmianom. Już nie trudności materialne czy problemy mieszkaniowe, jak dwanaście lat temu, stanowią – zdaniem Polaków – podstawowy powód przedłużającego się panieństwa czy kawalerstwa, lecz raczej czynniki psychologiczne oraz prowadzony tryb życia, związany chociażby ze sferą zawodową.
- W opiniach na temat związków kohabitacyjnych Polacy są dość mocno podzieleni. Stosunkowo największą grupę (41%) stanowią respondenci, którzy za wskazane, choć nieobligatoryjne, uznają zawarcie małżeństwa przez osoby żyjące ze sobą bez ślubu.
- Jedna trzecia badanych (33%) wychodzi z założenia, że najważniejszy jest ślub kościelny, który niesie ze sobą skutki prawne, czyli tzw. konkordatowy. Jednak niemal tyle samo ankietowanych (32%) uważa, że tak naprawdę rodzaj ślubu jest bez znaczenia, a decyzja o nim powinna należeć wyłącznie do osób, które się pobierają.
- Polacy w zdecydowanej większości (67%) uważają, że życie singli nie jest ciekawsze niż tych, którzy tworzą trwałe związki. Życie w pojedynkę popiera niespełna jedna czwarta badanych (23%).
- Spośród różnych zachowań przedstawionych respondentom bezwzględnemu potępieniu podlega bicie dzieci. Najbardziej podzielone są opinie na temat rozwodów i życia w związku bez ślubu, a znacznie więcej zwolenników niż przeciwników mają takie zachowania, jak: stosowanie środków antykoncepcyjnych oraz współżycie przedmałżeńskie.

Rodzina w Polsce, podobnie jak w innych krajach, podlega istotnym przemianom. Opóźnia się wiek zawierania małżeństw, wzrasta liczba rozwodów i separacji, ludzie częściej decydują się na życie w pojedynkę, coraz większą popularnością cieszą się alternatywne formy życia małżeńskiego – tzw. związki kohabitacyjne, stosunkowo częstym zjawiskiem są rodziny niepełne oraz samotni rodzice wychowujący dzieci. W związku z powyższymi trendami zmieniają się również sposoby myślenia o małżeństwie i rodzinie. Liberalizacji podlegają opinie dotyczące różnych zjawisk i zachowań związanych zarówno z życiem małżeńskim, jak i rodzinnym. W jednym z naszych ostatnich badań¹ zapytaliśmy Polaków o ich stosunek m.in. do takich kwestii, jak: odkładanie decyzji o małżeństwie, pozostawanie w związku nieformalnym czy też życie w pojedynkę².

BARIERY UTRUDNIAJĄCE ZAŁOŻENIE RODZINY

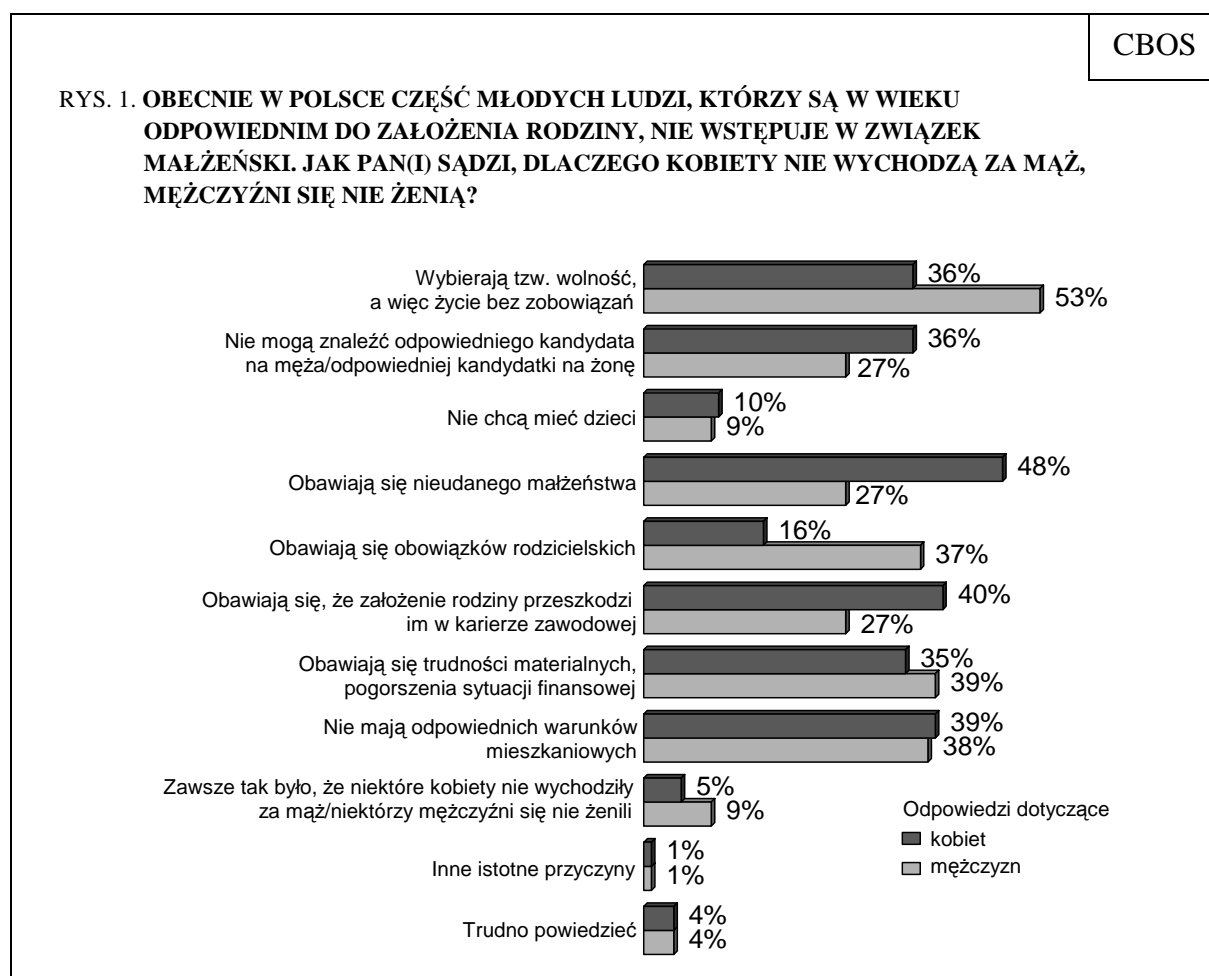
Z danych Głównego Urzędu Statystycznego³ wynika, że – po tendencji spadkowej – od 2003 roku obserwuje się ponowny wzrost liczby nowo zawartych małżeństw, co z pewnością w istotnym stopniu jest spowodowane wstąpieniem w wiek prokreacyjny osób z tzw. wyżu demograficznego przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Nie zmienia się natomiast trend związany z opóźnianiem decyzji o małżeństwie i wzrostem wieku nowożeńców. Jak podaje GUS, na początku lat dziewięćdziesiątych ponad połowa mężczyzn zawierających małżeństwo nie osiągała wieku 25 lat, a w roku 2006 – już tylko jedna czwarta (27%). Wśród kobiet liczba ta zmalała o jedną trzecią (z 73% do 48%).

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (213) zrealizowano w dniach 1–4 lutego 2008 roku na liczącej 1137 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Stosunek do rozwodów przedstawiliśmy w odrębnym komunikacie. Zob. komunikat CBOS „Stosunek Polaków do rozwodów”, marzec 2008.

³ www.stat.gov.pl

Przyczyn spadku gotowości do zawierania małżeństw w przypadku kobiet respondenci upatrują obecnie przede wszystkim w obawie przed nieudanym małżeństwem. Opinię taką wyraża blisko połowa ankietowanych (48%). Mniej więcej dwie piąte badanych uważa, że kobiety nie chcą zakładać rodziny z uwagi na fakt, że może to stanowić przeszkodę w ich karierze zawodowej (40%), jak również z tego względu, że nie mają odpowiednich warunków mieszkaniowych (39%). Ponad jedna trzecia respondentów wymienia w tym względzie trudności ze znalezieniem odpowiedniego kandydata na męża (36%), a także dążenie współczesnych kobiet do życia bez zobowiązań (36%) oraz ich obawę przed pogorszeniem własnej sytuacji materialnej w związku z założeniem rodziny (35%). Zdecydowanie rzadziej do głównych przyczyn odkładania przez panie decyzji o małżeństwie lub rezygnacji przez nie z tej formy życia ankietowani zaliczają obawę przed obowiązkami rodzicielskimi (16%), brak chęci posiadania dzieci (10%) oraz inne względy.

Odsetki nie sumują się do stu, ponieważ badani mogli wybierać różne powody

Zupełnie gdzie indziej upatrują Polacy przyczyn przedłużającego się stanu kawalerskiego. Według ponad połowy badanych (53%) najczęstszą przyczyną, dla której mężczyźni w wieku odpowiednim do założenia rodziny nie decydują się na małżeństwo, jest wybór tzw. wolności – życia bez zobowiązań. Blisko dwie piąte ankietowanych wskazuje w tym kontekście na obawy mężczyzn przed trudnościami materialnymi (39%) lub mieszkaniowymi (38%), a także na brak gotowości do podjęcia obowiązków rodzicielskich (37%). Nieco rzadziej – zdaniem respondentów – mężczyźni odkładają decyzję o ślubie lub w ogóle się na niego nie decydują z obawy przed nieudanym małżeństwem (27%), ze względu na trudności ze znalezieniem odpowiedniej kandydatki na żonę (27%) lub z przekonania, że może to zaszkodzić ich karierze zawodowej (27%). Wyraźnie rzadziej wymienia się w tym kontekście niechęć do posiadania dzieci oraz inne przyczyny.

W porównaniu z sytuacją z 1996 roku opinie społeczne na temat prawdopodobnych przyczyn odkładania decyzji młodych ludzi o małżeństwie uległy istotnym zmianom. To już nie trudności materialne czy problemy mieszkaniowe, jak dwanaście lat temu, stanowią – zdaniem Polaków – podstawowy powód przedłużającego się panieństwa czy kawalerstwa, ale raczej czynniki psychologiczne oraz prowadzony tryb życia, związany chociażby ze sferą zawodową (zwłaszcza w przypadku współczesnych kobiet).

Według ankietowanych, obecnie znacznie częściej niż kilkanaście lat temu kobiety nie decydują się na małżeństwo z obawy, że może to pokrzyżować ich plany zawodowe (wzrost o 16 punktów). O 12 punktów wzrosła liczba osób przeświadczonych, że kobiety, które mogłyby założyć rodzinę, nie podejmują decyzji o małżeństwie, ponieważ wybierają tzw. wolność, o 11 punktów zwiększył się odsetek sądzących, że barierę w tym względzie stanowi trudność ze znalezieniem odpowiedniego kandydata na męża, natomiast o 9 punktów zwiększyła się liczba wypowiedzi wskazujących na obawę współczesnych kobiet przed nieudanym małżeństwem.

W odniesieniu do mężczyzn, najbardziej (o 12 punktów) wzrósł odsetek osób przekonanych, że nie decydują się oni na małżeństwo z powodu obawy przed obowiązkami rodzicielskimi. O 9 punktów przybyło natomiast respondentów podzielających opinię, że współcześni kawalerowie kosztem małżeństwa wybierają tzw. życie bez zobowiązań. Podobnie jak w ocenie motywów kobiet, również w przypadku mężczyzn znacznie rzadziej niż w 1996 roku jako przyczynę niedecydowania się przez nich na małżeństwo wskazywano względy finansowe i mieszkaniowe (spadek odpowiednio o 26 i 14 punktów).

Tabela 1

Obecnie w Polsce część młodych ludzi, którzy są w wieku odpowiednim do założenia rodziny, nie wstępuje w związek małżeński. Jak Pan(i) sądzi, dlaczego kobiety nie wychodzą za mąż, mężczyźni się nie żenią?	Odpowiedzi dotyczące powodów niezawierania związku małżeńskiego			
	przez kobiety		przez mężczyzn	
	'96	'08	'96	'08
	w procentach			
Wybierają tzw. wolność, a więc życie bez zobowiązań	24	36	44	53
Nie mogą znaleźć odpowiedniego kandydata na męża/odpowiedniej kandydatki na żonę	25	36	24	27
Nie chcą mieć dzieci	8	10	6	9
Obawiają się nieudanego małżeństwa	39	48	24	27
Obawiają się obowiązków rodzicielskich	13	16	25	37
Obawiają się, że założenie rodziny przeszkodzi im w karierze zawodowej	24	40	25	27
Obawiają się trudności materialnych, pogorszenia sytuacji finansowej	72	35	65	39
Nie mają odpowiednich warunków mieszkaniowych	60	39	52	38
Zawsze tak było, że niektóre kobiety nie wychodziły za mąż/niektórzy mężczyźni się nie żenili	16	5	16	9
Inne istotne przyczyny	0	1	0	1
Trudno powiedzieć	1	4	1	4

Istotne wydaje się porównanie opinii ogółu Polaków na temat niedecydowania się młodych ludzi na małżeństwo z opiniami osób pozostających w stanie panieńskim lub kawalerskim, które – jak można przypuszczać – w odpowiedzi na pytanie miały na uwadze głównie własną sytuację.

Jak się okazuje, choć hierarchia wskazywanych w tym względzie przyczyn pozostaje w obu grupach niemal niezmienną, wartości przypisywane poszczególnym czynnikom niekiedy istotnie różnią się od siebie. Panie stanu wolnego wyraźnie częściej niż ogół badanych jako przyczynę pozostawania wielu współczesnych kobiet w stanie panieńskim wymieniają obawę przed nieudanym małżeństwem, a także wybór życia bez zobowiązań, trudności ze znalezieniem odpowiedniego partnera oraz przedkładanie kariery zawodowej nad życie rodzinne. Rzadziej natomiast niż ogół respondentów wskazują w tym kontekście kwestie materialne, jak również niechęć do posiadania dzieci lub obawę przed obowiązkami rodzicielskimi.

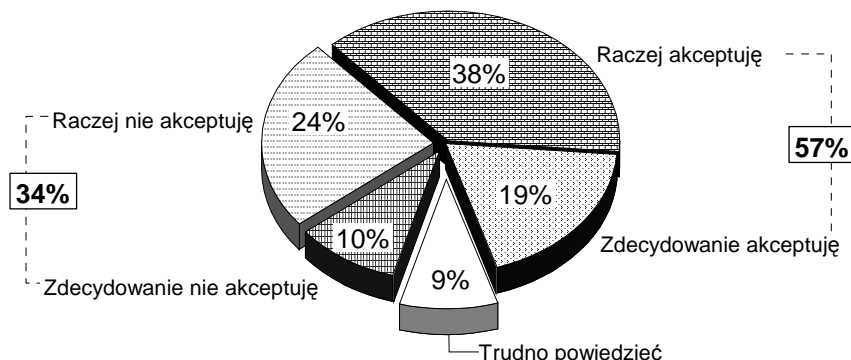
Kawalerowie częściej niż ogół Polaków do głównych motywów pozostawania młodych mężczyzn w stanie wolnym zaliczają trudności ze znalezieniem odpowiedniej kandydatki na żonę, rzadziej zaś wymieniają obawy przed obowiązkami rodzicielskimi.

Tabela 2

Jak Pan(i) sądzi, dlaczego kobiety nie wychodzą za mąż, mężczyźni się nie żenią?	Odpowiedzi			
	panien	ogółu badanych	kawalerów	ogółu badanych
	dotyczące kobiet		dotyczące mężczyzn	
	w procentach			
Wybierają tzw. wolność, a więc życie bez zobowiązań	44	36	52	53
Nie mogą znaleźć odpowiedniego kandydata na męża/odpowiedniej kandydatki na żonę	43	36	37	27
Nie chcą mieć dzieci	5	10	12	9
Obawiają się nieudanego małżeństwa	62	48	31	27
Obawiają się obowiązków rodzicielskich	11	16	31	37
Obawiają się, że założenie rodziny przeszkodzi im w karierze zawodowej	47	40	25	27
Obawiają się trudności materialnych, pogorszenia sytuacji finansowej	27	35	39	39
Nie mają odpowiednich warunków mieszkaniowych	32	39	38	38
Zawsze tak było, że niektóre kobiety nie wychodziły za mąż/niektórzy mężczyźni nie żenili się	2	5	10	9
Inne istotne przyczyny	1	1	2	1
Trudno powiedzieć	2	4	2	4

Okazuje się, że społeczne przyzwolenie na odkładanie przez młodych ludzi – z różnych względów – decyzji o zawarciu małżeństwa lub niedecydowanie się przez nich na założenie rodziny jest w Polsce stosunkowo duże. Ponad połowa ankietowanych (57%) akceptuje tego typu postawy. Brak zrozumienia w tym względzie wykazuje tylko co trzeci dorosły Polak (34%), a co jedenasty (9%) nie ma wyrobionej opinii na ten temat.

RYS. 2. CZY, OGÓLNIIE RZECZ BIORĄC, AKCEPTUJE PAN(I) TO, ŻE MŁODZI LUDZIE Z RÓŻNYCH POWODÓW ODKŁADAJĄ DECYZJĘ O MAŁŻEŃSTWIE LUB W OGÓLE SIĘ NA NIE NIE DECYDUJĄ?

Poparcie dla decyzji młodych ludzi o odkładaniu małżeństwa lub rezygnacji z niego istotnie maleje wraz z wiekiem respondentów. Jest ponadto tym słabsze, im niższy poziom wykształcenia ankietowanych. Szczególnie krytycznie w tym względzie wypowiadają się ankietowani w wieku 65 lat i starsi, mieszkańcy wsi, osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym oraz badani kilka razy w tygodniu uczestniczący w praktykach religijnych. Przychylni tego typu decyzjom są natomiast przede wszystkim badani w wieku od 8 do 24 lat – zwłaszcza uczniowie i studenci, respondenci z wyższym wykształceniem – w tym głównie kadra kierownicza i inteligencja, oraz ankietowani w ogóle nieuczestniczący w praktykach religijnych, a ze względu na status cywilny – rozwodnicy oraz panny i kawalerowie.

STOSUNEK DO KONKUBINATU

Zgodnie z deklaracjami respondentów, blisko dwie trzecie dorosłej populacji (62%) stanowią osoby będące w związkach małżeńskich, jedna czwarta zaś (25%) to panny i kawalerowie. Niespełna jedną dziesiątą (9%) stanowią wdowy i wdowcy, a zaledwie 4% to osoby rozwiedzione.

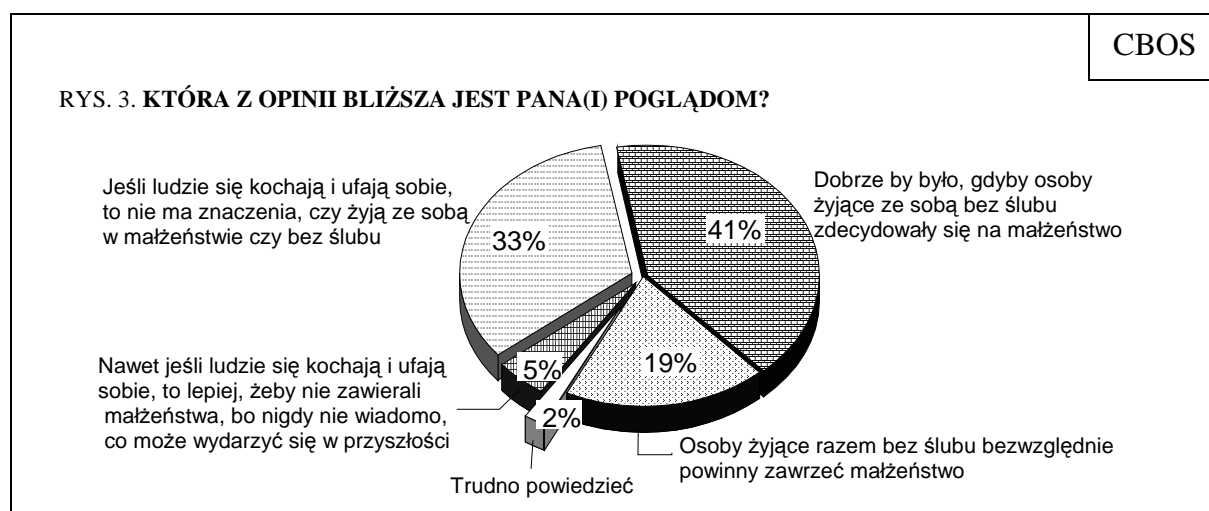
Spośród ogółu badanych co jedenasty (9%) przyznaje, że niezależnie od swojego stanu cywilnego obecnie żyje z kimś w związku nieformalnym (partnerskim). Zazwyczaj są to najmłodszy respondenci, mieszkańcy miast średnich i dużych, uczniowie i studenci, osoby z wyższym wykształceniem, a także badani stosunkowo najlepiej sytuowani oraz nieuczestniczący w praktykach religijnych; najczęściej stanu wolnego oraz rozwiedzeni.

Tabela 3

Stan cywilny	Niezależnie od Pana(i) stanu cywilnego, czy żyje Pan(i) obecnie z kimś w związku nieformalnym, partnerskim?	
	Tak	Nie
	w procentach	
Kawaler/panna	28	72
Żonaty/mężatka	1	99
Rozwiedziony(a)	22	78
Wdowiec/wdowa	5	95

Jak się jednak okazuje, spośród wszystkich przypadków deklarowanych związków nieformalnych tylko niewiele ponad jedną trzecią (37%, czyli 3,4% ogółu) stanowią pary niebędące małżeństwem i tworzące wspólne gospodarstwo domowe. Nieco częściej niż pozostałych dotyczy to osób w wieku od 25 do 34 lat lub młodszych, pracowników fizyczno-umysłowych oraz badanych prowadzących własną działalność gospodarczą, respondentów stosunkowo dobrze sytuowanych oraz niepraktykujących religijnie.

W opiniach na temat związków kohabitacyjnych Polacy są dość mocno podzieleni. Największą grupę (41%) stanowią respondenci, którzy uważają za wskazane, choć nieobligatoryjne, zawarcie małżeństwa przez osoby żyjące ze sobą bez ślubu. Co piąty badany (19%) jest zdecydowanie bardziej kategoriyczny w tym względzie – uważa, że osoby żyjące w konkubinacie bezwzględnie powinny zawrzeć małżeństwo, natomiast co trzeci (33%) wychodzi z założenia, że jeśli ludzie się kochają i ufają sobie, to nie ma znaczenia, czy wzięli ślub. Co dwudziesty Polak (5%) idzie jeszcze dalej twierdząc, że nawet jeśli ludzie się kochają i ufają sobie, to lepiej, żeby nie zawierali małżeństwa, bo nigdy nie wiadomo, co się może wydarzyć w przyszłości.

Przekonanie o konieczności zawarcia małżeństwa przez osoby żyjące ze sobą bez ślubu istotnie wzrasta wraz z wiekiem badanych oraz wraz z częstotliwością uczestnictwa w praktykach religijnych. Stosunkowo najbardziej restrykcyjne w tym względzie są osoby w wieku 65 lat i starsze, kilka razy w tygodniu uczestniczące w praktykach religijnych, mające podstawowe wykształcenie i mieszkające na wsi, a ze względu na status zawodowy – emeryci, renciści, rolnicy oraz gospodynie domowe. Najbardziej liberalne w swoich opiniach na ten temat pozostają natomiast osoby w wieku od 25 do 34 lat, mieszkańcy największych miast, respondenci z wyższym wykształceniem – szczególnie kadra kierownicza i inteligencja, a także bezrobotni, badani nieuczestniczący w praktykach religijnych oraz deklarujący poglądy lewicowe (zob. tabele aneksowe).

Stosunkowo najwięcej przeciwników zawierania małżeństw jest w grupie osób rozwiedzionych. Co dziesiąta z nich (10%) uważa, że nawet jeśli ludzie się kochają i ufają sobie, to i tak dla bezpieczeństwa nie powinni się pobierać, a niemal dwie trzecie (65%) stoi na stanowisku, że dla osób kochających się i ufających sobie bez znaczenia jest to, czy wezmą ślub. Do faktu zawierania małżeństwa nie przykładają również większej wagi dwie piąte badanych pozostających w stanie wolnym (40%). Najbardziej restrykcyjne w tym względzie są natomiast osoby owdowiałe. Ponad jedna trzecia z nich (35%) uważa, że pary żyjące ze sobą bez ślubu koniecznie powinny sformalizować swój związek.

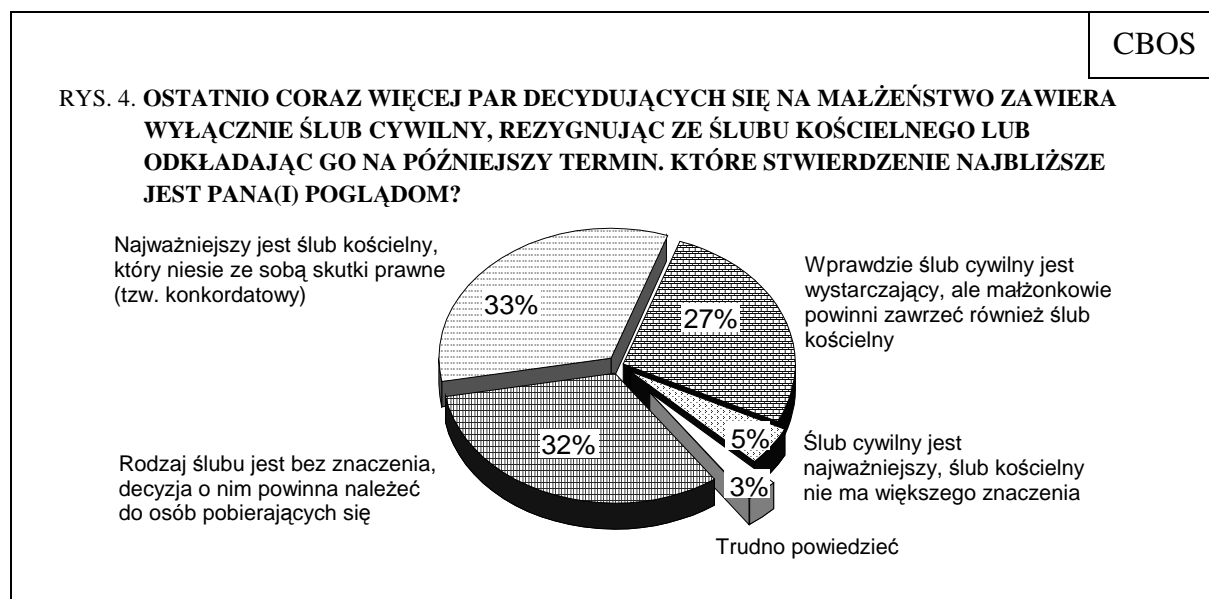
Tabela 4

Stan cywilny	Która z opinii bliższa jest Pana(i) poglądom?				
	Osoby żyjące razem bez ślubu bezwzględnie powinny zawrzeć małżeństwo	Dobrze by było, gdyby osoby żyjące ze sobą bez ślubu zdecydowały się na małżeństwo	Jeśli ludzie się kochają i ufają sobie, to nie ma znaczenia, czy żyją ze sobą w małżeństwie czy bez ślubu	Nawet jeśli ludzie się kochają i ufają sobie, to lepiej, żeby nie zawierali małżeństwa, bo nigdy nie wiadomo, co może wydarzyć się w przyszłości	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Kawaler/panna	11	41	40	5	3
Żonaty/mężatka	21	44	29	4	2
Rozwiedziony(a)	2	21	65	10	2
Wdowiec/wdowa	35	33	23	7	2

ŚLUB KOŚCIELNY CZY CYWILNY?

Ostatnio coraz więcej par decydujących się na małżeństwo bierze wyłącznie ślub cywilny, rezygnując ze ślubu kościelnego lub odkładając go na późniejszy termin. Zjawisko to jest szczególnie zauważalne w największych aglomeracjach. Jak się okazuje, Polacy w swoich opiniach na temat rodzaju ślubu są wyraźnie podzieleni.

Co trzeci respondent (33%) wychodzi z założenia, że najważniejszy jest ślub kościelny, który niesie ze sobą skutki prawne, czyli tzw. konkordatowy. Jednak niemal tyle samo osób (32%) uważa, że tak naprawdę rodzaj ślubu jest bez znaczenia, a decyzja o nim powinna należeć wyłącznie do osób, które zawierają związek małżeński. Nieco ponad jedna czwarta badanych (27%) za wystarczający uważa ślub cywilny, choć za wskazane uznaje zawarcie również ślubu kościelnego, a co dwudziesty (5%) twierdzi, że ślub kościelny nie ma większego znaczenia – najważniejszy jest ślub cywilny.

Wśród zwolenników ślubu kościelnego są przede wszystkim osoby w wieku 65 lat i starsze, mieszkańcy wsi – zwłaszcza rolnicy, a także renciści. Ci natomiast, dla których rodzaj ślubu nie ma znaczenia, to w pierwszej kolejności respondenci w wieku od 25 do 34 lat, osoby z wyższym wykształceniem, przede wszystkim pracownicy umysłowi niższego i wyższego szczebla oraz robotnicy niewykwalifikowani.

Czynnikiem, który w największym stopniu wpływa na opinie respondentów w tej kwestii jest poziom religijności mierzony częstotliwością uczestnictwa w praktykach religijnych. Osoby praktykujące kilka razy w tygodniu najczęściej (53%) twierdzą, że najważniejszy jest ślub kościelny ze skutkami prawnymi. Taka opinia przeważa również wśród praktykujących raz w tygodniu (42%). Ci, którzy mniej regularnie uczestniczą w nabożeństwach i spotkaniach religijnych, pozostawiają pobierającym się decyzję o rodzaju ślubu. Autonomię w tej kwestii szczególnie mocno akcentują respondenci w ogóle niepraktykujący religijnie: dwie trzecie z nich (65%) sądzi, że rodzaj ślubu nie ma istotnego znaczenia.

Tabela 5

Udział w praktykach religijnych	Ostatnio coraz więcej par decydujących się na małżeństwo zawiera wyłącznie ślub cywilny, rezygnując ze ślubu kościelnego lub odkładając go na późniejszy termin. Które stwierdzenie najbliższe jest Pana(i) poglądom?				
	Ślub cywilny jest najważniejszy, ślub kościelny nie ma większego znaczenia	Wprawdzie ślub cywilny jest wystarczający, ale małżonkowie powinni zawrzeć również ślub kościelny	Najważniejszy jest ślub kościelny, który niesie ze sobą skutki prawne (tzw. konkordatowy)	Rodzaj ślubu jest bez znaczenia, decyzja o nim powinna należeć do osób pobierających się	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Kilka razy w tygodniu	6	27	53	11	3
Raz w tygodniu	4	30	42	21	3
1–2 razy w miesiącu	2	27	27	42	3
Kilka razy w roku	7	23	20	46	3
W ogóle nie uczestniczy	9	17	7	65	2

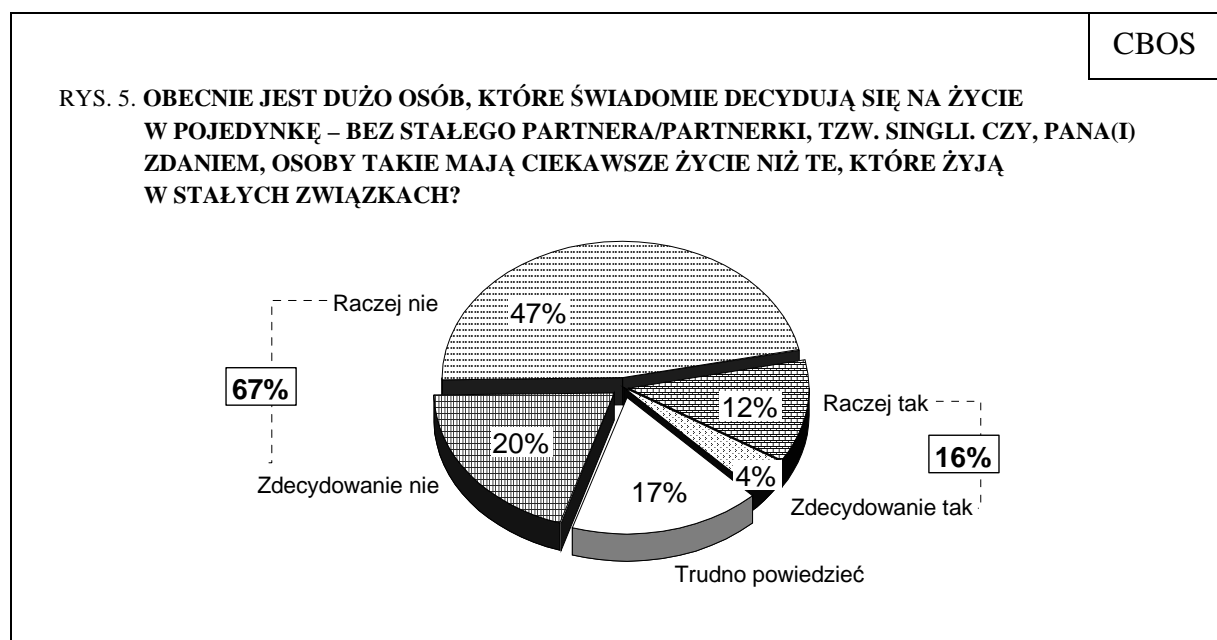
ŻYCIE SINGLA

W ostatnich latach niemal nie mówi się już o starych pannach czy kawalerach, za to – jak się wydaje – na dobre zadomowiło się u nas określenie tzw. singli. Funkcjonują różne definicje bycia singlem, w związku z czym różne osoby mogą być kwalifikowane do tej grupy. Gdyby na przykład przyjąć, że single to osoby w wieku od 25 do 50 lat, które żyją w pojedynkę, to szacuje się, że jest ich w Polsce około 5 milionów i liczba ta ciągle rośnie⁴.

⁴ Dane GUS.

Są to głównie osoby młode, aktywne, uzyskujące stosunkowo wysokie dochody, które albo swój status cywilny traktują jako przejściowy – ciągle poszukując odpowiedniej osoby na życiowego partnera czy partnerkę, albo zupełnie świadomie decydują się na życie w pojedynkę, opowiadając się za życiem bez zobowiązań i kompromisów.

W naszym sondażu pytając o singli nieco uprościliśmy ich definicję, skupiając się wyłącznie na tych osobach, które świadomie decydują się na życie bez stałego partnera lub partnerki. Jak się okazuje, Polacy w zdecydowanej większości (67%) zaprzeczają, że życie takich osób jest ciekawsze niż tych, którzy tworzą stałe związki. Co piąty respondent (20%) nie ma co do tego żadnych wątpliwości. Opinię, że ciekawsze jest jednak życie singli, wyraża 16% badanych, w tym tylko 4% jest o tym w pełni przekonanych.

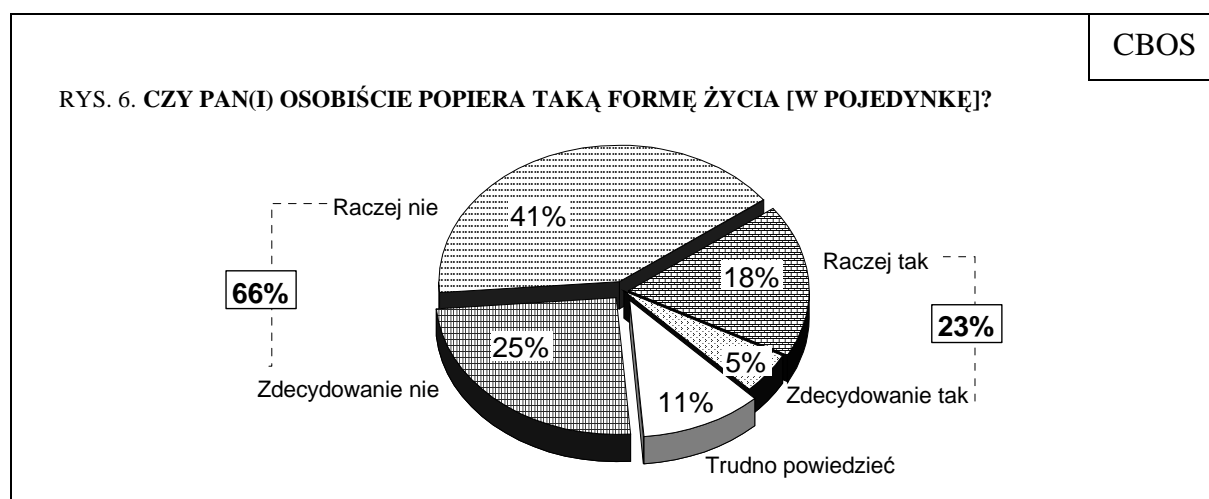

Wprawdzie osoby stanu wolnego częściej niż pozostałe przedkładają życie bez zobowiązań nad życiem w stałym związku (24%), jednak zdecydowana większość z nich (59%) również nie podziela opinii, że życie singla jest ciekawsze niż osoby żyjącej w stałym związku.

Tabela 6

Stan cywilny	Obecnie jest dużo osób, które świadomie decydują się na życie w pojedynkę – bez stałego partnera/partnerki, tzw. singli. Czy, Pana(i) zdaniem, osoby takie mają ciekawsze życie niż te, które żyją w stałych związkach?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Kawaler/panna	24	59	17
Żonaty/mężatka	13	70	17
Rozwiedziony(a)	14	63	23
Wdowiec/wdowa	13	65	22

Społeczne poparcie dla decyzji o życiu w pojedynkę nie jest zbyt duże. Tylko niespełna jedna czwarta badanych (23%) akceptuje taką formę egzystencji, a dwie trzecie (66%) jest odmiennego zdania.

Życie bez stałego partnera czy partnerki znajduje stosunkowo najwięcej zwolenników wśród najmłodszych ankietowanych – szczególnie uczniów i studentów, jak również wśród osób najlepiej wykształconych – zwłaszcza kadry kierowniczej i inteligencji oraz wśród respondentów niepraktykujących religijnie. Przeciwnicy takiej formy życia to przede wszystkim respondenci najstarsi (mający 65 lat i więcej), najslabiej wykształceni, mieszkańcy wsi (głównie rolnicy) oraz osoby regularnie uczestniczące w praktykach religijnych (zob. tabele aneksowe). Ze względu na stan cywilny bycie singlem znajduje stosunkowo najwięcej entuzjastów wśród osób pozostających w stanie panieńskim i kawalerskim (37%) oraz wśród rozwiedzionych (30%). Natomiast z uwagi na realizowaną formę życia stosunkowo najbardziej przychylni tego typu decyzjom są osoby żyjące samotnie (40%) oraz respondenci będący w związkach nieformalnych i rodzice samotnie wychowujący potomstwo (po 33%).

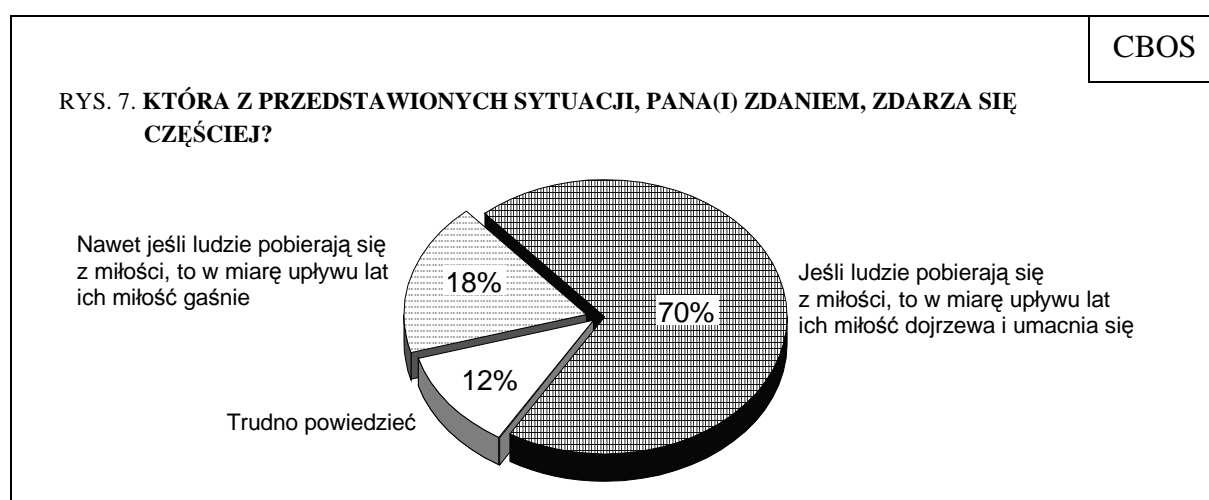
Tabela 7

	Czy Pan(i) osobiście popiera taką formę życia [w pojedynkę]?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Stan cywilny			
Kawaler/panna	37	56	7
Żonaty/mężatka	19	69	12
Rozwiedziony(a)/w separacji	30	60	10
Wdowiec/wdowa	14	72	14
Realizowana forma życia			
Samotnie	40	54	6
W dużej rodzinie, wielopokoleniowej (dziadkowie, rodzice, dzieci)	15	73	12
W małej rodzinie składającej się z rodziców i dzieci	24	65	11
W małżeństwie bez dzieci	13	79	8
Sam(a) wychowując dziecko lub dzieci	33	57	10
W stałym związku partnerskim z osobą odmiennej płci	33	58	9
W innej formie	30	54	16

Jeśli przyjmiemy, że single to osoby stanu wolnego (nie wliczając rozwodników i wdowców) w wieku od 25 do 50 lat, to według naszych badań osoby takie stanowią w Polsce prawie jedną dziesiątą dorosłej populacji (9,21%). Gdy pominiemy osoby, które deklarują, iż mają stałych partnerów (niekoniecznie tworząc z nimi wspólne gospodarstwo domowe), to zostaje nieco ponad 6% ogółu ankietowanych. Jak się okazuje, co czwarty z nich (27%) wyraża przekonanie, że życie singli jest ciekawsze niż osób żyjących w stałych związkach, a tylko co dwunasty (8%) uznaje życie w pojedynkę za najlepszą dla siebie formę egzystencji. Większość z tej grupy (60%) marzy o współmałżonku i dzieciach. Można zatem przypuszczać, że bycie singlem w Polsce to często etap przejściowy lub – z różnych względów – przymusowa forma życia. W większości przypadków pozostaje tęsknota za stabilizacją i stworzeniem własnej rodziny.

MIŁOŚĆ MAŁŻEŃSKA AŻ DO ŚMIERCI?

Pomimo znaczącego wzrostu liczby rozwodów w naszym kraju i stosunkowo dużego społecznego przyzwolenia w tym względzie⁵, przewidywania Polaków co do trwałości uczuć między dwojgiem ludzi decydujących się na zawarcie związku małżeńskiego są dość optymistyczne. Aż 70% badanych uważa, że jeśli ludzie pobierają się z miłości, to w miarę upływu lat ich miłość dojrzewa i umacnia się, natomiast tylko niespełna jedna piąta (18%) wyraża przekonanie, iż nawet jeśli ludzie pobierają się z miłości, to w miarę upływu lat uczucie to wygasa. Co ósmy ankietowany (12%) nie ma wyrobionej opinii na ten temat.

Wiarę w trwałość uczuć małżeńskich stosunkowo częściej niż pozostali deklarują najmłodsi respondenci – w wieku od 18 do 24 lat (78%), zwłaszcza uczniowie i studenci (85%), jak również osoby z wyższym wykształceniem (73%) – głównie pracownicy umysłowi niższego i wyższego szczebla (73%–75%), a także mieszkańcy najmniejszych miast (78%). O tym, że w miarę upływu czasu miłość pomiędzy małżonkami gaśnie, nieco częściej niż pozostali przekonani są respondenci starsi, najslabiej wykształceni, relatywnie najgorzej oceniający własne warunki materialne – zwłaszcza emeryci i bezrobotni, a także osoby nieuczestniczące w praktykach religijnych (zob. tabele aneksowe). Ze względu na status cywilny brak wiary w miłość małżeńską aż do śmierci najczęściej deklarują osoby rozwiedzione (41%), natomiast przeciwne stanowisko prezentują przede wszystkim badani pozostający w związkach małżeńskich (74%).

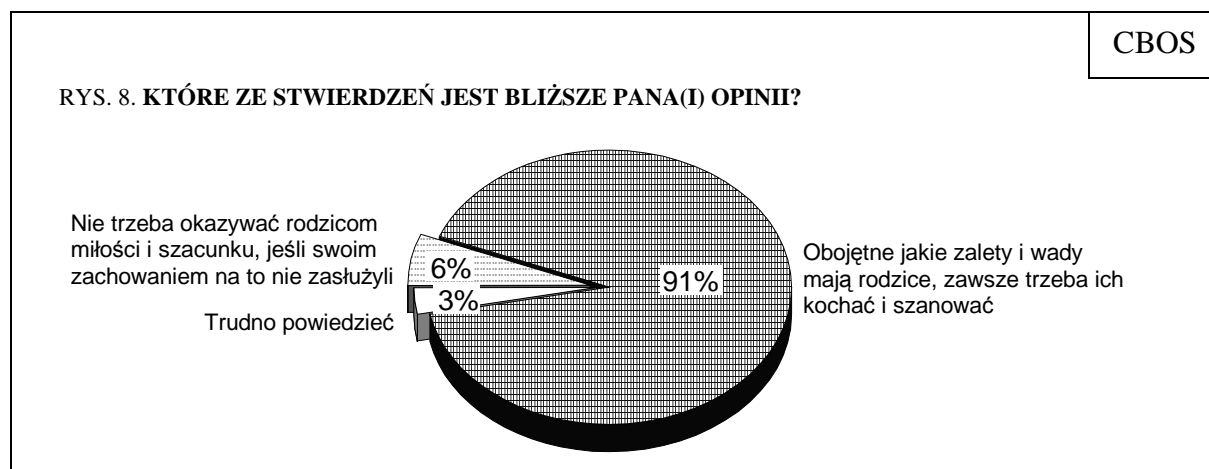
⁵ Zob. komunikat CBOS „Stosunek Polaków do rozwodów”, marzec 2008.

Tabela 8

Stan cywilny	Która z przedstawionych sytuacji, Pana(i) zdaniem, zdarza się częściej?		
	Jeśli ludzie pobierają się z miłości, to w miarę upływu lat ich miłość dojrzewa i umacnia się	Nawet jeśli ludzie pobierają się z miłości, to w miarę upływu lat ich miłość gaśnie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Kawaler/panna	68	20	12
Żonaty/mężatka	74	15	11
Rozwiedziony(a)	39	41	20
Wdowiec/wdowa	63	20	17

SZACUNEK DLA RODZICÓW

Wyrazem dużego znaczenia wartości rodzinnych w Polsce jest chociażby akcentowanie roli rodziców i należnego im szacunku. Aż 91% ankietowanych uważa, że ojcu i matce zawsze należy okazywać miłość i szacunek, bez względu na ich zalety czy wady. Tylko nieliczni (6% ogółu) wychodzą z założenia, że rodziców nie trzeba darzyć miłością i szacunkiem, jeśli nie zasłużyli na to swoim postępowaniem. W ocenie różnych zachowań oddanie któregoś z rodziców do domu spokojnej starości znajduje usprawiedliwienie u zaledwie co dziewiątego respondenta (11%); większość jest temu przeciwna, w tym połowa (50%) zdecydowanie potępia takie zachowanie.

Konieczność bezwzględnego szanowania i darzenia miłością rodziców szczególnie mocno akcentują osoby najstarsze, najslabiej wykształcone, mieszkańcy wsi oraz respondenci regularnie uczestniczący w praktykach religijnych. Szacunek i miłość do rodziców uzależniają od ich zachowania nieco częściej niż pozostali mieszkańcy największych miast, osoby z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza i inteligencja, pracujący na własny rachunek oraz respondenci w ogóle nieuczestniczący w praktykach religijnych (zob. tabele aneksowe).

OCENA RÓŻNYCH ZACHOWAŃ MORALNYCH DOTYCZĄCYCH WARTOŚCI MAŁŻEŃSKICH, RODZINNYCH I INNYCH

Istnieją różnego rodzaju zachowania powiązane w jakiś sposób z życiem małżeńskim i rodzinnym, które z punktu widzenia moralności (zwłaszcza katolickiej) często są oceniane jako naganne, a mimo to charakteryzują się mniej lub bardziej powszechnym występowaniem w społeczeństwie, nierzadko budząc liczne kontrowersje. Listę z tego typu zachowaniami przedstawiliśmy ocenie ankietowanych. Posługując się skalą od 1 do 10, na której 1 oznaczało, iż dane postępowanie jest zawsze złe i w związku z tym nigdy nie może być usprawiedliwione, a 10 – że nie ma w tym nic złego i zawsze można je usprawiedliwić – wyrażali oni swój stosunek do poszczególnych zachowań.

Należy wziąć pod uwagę, iż tego typu badanie, realizowane z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu, jest w dużym stopniu naznaczone deklaratywnością. Dlatego też odpowiedzi na pytania dotyczące pewnych norm postępowania nie zawsze odzwierciedlają faktyczny stan poglądów czy też postępowania respondentów. Kontekst sprawia, iż niektórzy odpowiadając na pytania nie kierują się faktycznym stosunkiem do omawianych kwestii, ale tym, jakie stanowisko wypada zająć w danej sytuacji. Przy założeniu tego typu błędu możemy mimo wszystko przedstawić ogólny wizerunek poczucia tego, co – zdaniem Polaków – można, co nie wypada, a co w ogóle nie mieści się w kanonach dopuszczalności.

Spośród zachowań przedstawionych respondentom bezwzględnie potępieniu podlega przede wszystkim bicie dzieci. Za niedopuszczalne uznaje je aż 95% badanych, z tego ponad dwie trzecie (68%) uważa, że nigdy nie może być usprawiedliwione. Zdecydowana większość ankietowanych uznaje za złe, a połowa bezwzględnie potępia takie zachowania, jak: romans z mężatką lub żonatym, zdrada w małżeństwie lub w stałym związku, oddanie któregoś z rodziców do domu spokojnej starości czy homoseksualizm. Z dezaprobatą

Polaków, choć już nie z tak silnym potępieniem, spotykają się: flirtowanie z osobą trzecią będąc w małżeństwie lub w stałym związku (bezwzględne potępienie – 38%) oraz przerywanie ciąży (41%). Natomiast stosunkowo najbardziej kontrowersyjne pozostają: kwestia rozwodów oraz życie w związku bez ślubu. W tych dwóch przypadkach średnia ocena na skali potępienia i przyzwolenia oscyluje wokół punktu środkowego.

Znacznie więcej zwolenników niż przeciwników mają takie zachowania, jak: stosowanie środków antykoncepcyjnych oraz współżycie seksualne przed zawarciem małżeństwa. Mniej więcej dwie trzecie badanych (odpowiednio 62% i 66%) uznaje je za dopuszczalne, z tego jedna trzecia (33% i 34%) uważa, że nie ma w nich nic złego i zawsze mogą być usprawiedliwione.

Tabela 9

Oceniane zachowania	Punkty na skali 1–10, gdzie 1 oznacza, że zachowanie „jest zawsze złe i nigdy nie może być usprawiedliwione”, a 10 – że nie ma w tym nic złego i zawsze może być usprawiedliwione”							Średnia na skali 1–10*
	1 jest to zawsze złe	2–3	4–5	6–7	8–9	10 nie ma w tym nic złego	Trudno powiedzieć	
	w procentach							
Bicie dzieci	68	20	7	2	1	1	1	1,80
Romans z mężatką/zonatym	51	28	12	3	1	2	3	2,27
Zdrada w małżeństwie lub w stałym związku	50	28	13	4	1	1	3	2,31
Oddanie któregoś z rodziców do domu spokojnej starości	50	19	15	6	3	2	5	2,64
Homoseksualizm	50	13	13	5	4	5	10	2,81
Flirtowanie z osobą trzecią, będąc w małżeństwie lub w stałym związku	38	27	21	6	3	2	3	2,97
Przerywanie ciąży	41	19	20	8	4	4	4	3,19
Rozwód	16	18	32	14	9	8	3	4,72
Życie w związku bez ślubu	14	14	20	15	14	21	2	5,79
Stosowanie środków antykoncepcyjnych	9	7	17	12	17	33	5	6,94
Współżycie seksualne przed zawarciem małżeństwa	7	8	16	13	19	34	3	7,09

* Przy obliczaniu wartości średnich pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Na opinie Polaków w omawianych kwestiach wpływa wiele czynników. Im większe znaczenie przypisują w swoim życiu rodzinie, tym częściej deklarują brak usprawiedliwienia dla wszystkich ocenianych zachowań, a zwłaszcza dla romansu z mężatką lub żonatym, homoseksualizmu oraz flirtowania z osobą trzecią, jeśli ktoś jest w stałym związku.

Potępienie dla niemal wszystkich zachowań istotnie rośnie ponadto wraz z częstotliwością uczestnictwa w praktykach religijnych. Zależność ta jest szczególnie widoczna w stosunku do takich zachowań jak życie w związku bez ślubu oraz współżycie przedmałżeńskie.

Negatywny stosunek respondentów do wszystkich omawianych zachowań, z wyjątkiem bicia dzieci i powierzania rodziców opiece domów spokojnej starości, znacząco rośnie również wraz z liczbą posiadanego przez nich potomstwa. Im badani mają więcej dzieci, tym mniej przychylnie zapatrują się zwłaszcza na takie zachowania, jak: życie w związku bez ślubu, rozwód, antykoncepcja, a także homoseksualizm, aborcja oraz współżycie przed ślubem.

Kobiety częściej niż mężczyźni potępiają takie zachowania, jak: współżycie przedmałżeńskie, romans z mężatką/żonatym, a także flirtowanie z osobą trzecią będąc w stałym związku, natomiast z większą tolerancją niż panowie podchodzą do kwestii homoseksualizmu.

Wraz z wiekiem respondentów istotnie rośnie sprzeciw wobec takich zachowań, jak: konkubinat, współżycie przedmałżeńskie, homoseksualizm, rozwód i antykoncepcja, a zwiększa się przyzwolenie na bicie dzieci.

Aprobata wszystkich zachowań, poza biciem dzieci i romansowaniem z osobami będącymi w związku małżeńskim, istotnie wzrasta wraz z wielkością miejsca zamieszkania. W porównaniu z osobami zamieszkującymi wsie i małe miasta mieszkańcy większych aglomeracji wyraźnie częściej usprawiedliwiają takie zachowania, jak: życie w związku bez ślubu, stosowanie antykoncepcji, rozwody, przerywanie ciąży oraz homoseksualizm.

Stopień liberalizacji w podejściu do takich zjawisk, jak: homoseksualizm, kohabitacja, rozwód, antykoncepcja, współżycie przed ślubem, umieszczanie rodziców w domach spokojnej starości oraz flirt pozamałżeński, znacząco rośnie wraz z wykształceniem respondentów. Jednocześnie osoby lepiej wykształcone bardziej stanowczo niż te, które osiągnęły niższy pułap edukacji, sprzeciwiają się biciu dzieci.

Respondenci w subiektywnym odczuciu lepiej sytuowani w porównaniu z tymi, którzy swoją sytuację w tym względzie określają jako złą, deklarują większe zrozumienie i poparcie

dla takich zjawisk, jak: homoseksualizm, współzycie przedmałżeńskie, rozwód oraz oddawanie rodziców do domu spokojnej starości, rzadziej zaś aprobują bicie dzieci.

Lewicowe poglądy polityczne nieco częściej niż prawicowe implikują aprobatę wysyłania rodziców do domów spokojnej starości, rozwodów, konkubinatu i aborcji, nie sprzyjają natomiast wyrażaniu akceptacji bicia dzieci.

Tabela 10

Jaki jest Pana(i) stosunek do przedstawionych zachowań? (Od potępienia do akceptacji)	Korelaty								
	Płeć (mężczyzna –kobieta)	Wiek (rosnąco)	Poziom wykształcenia (rosnąco)	Wielkość miejsca zamieszkania (rosnąco)	Liczba dzieci (rosnąco)	Częstość udziału w praktykach religijnych (rosnąco)	Poglądy polityczne (lewica-prawica)	Ocena własnych warunków materialnych (rosnąco)	Znaczenie rodziny w życiu (rosnąco)
Wartość współczynnika korelacji r Pearsona									
Współzycie seksualne przed zawarciem małżeństwa	-0,121**	-0,264**	0,141**	0,124**	-0,147**	0,308**	-0,039	0,092**	-0,110**
Stosowanie środków antykoncepcyjnych	0,009	-0,165**	0,167**	0,224**	-0,198**	0,270**	-0,028	0,051	-0,074*
Życie w związku bez ślubu	0,013	-0,292**	0,222**	0,246**	-0,221**	0,375**	-0,063*	0,067*	-0,123**
Rozwód	0,058	-0,184**	0,215**	0,184**	-0,201**	0,244**	-0,064*	0,091**	-0,097**
Przerywanie ciąży	-0,046	-0,021	0,118**	0,180**	-0,154**	0,255**	-0,062*	0,021	-0,087**
Flirtowanie z osobą trzecią, będąc w małżeństwie lub w stałym związku	-0,069*	-0,004	0,060*	0,076*	-0,098**	0,135**	-0,033	-0,015	-0,151**
Homoseksualizm	0,112**	-0,262**	0,312**	0,171**	-0,165**	0,254**	-0,055	0,141**	-0,155**
Oddanie któregoś z rodziców do domu spokojnej starości	0,015	-0,041	0,091**	0,107**	-0,066	0,141**	-0,077*	0,074*	-0,070*
Zdrada w małżeństwie lub w stałym związku	-0,049	0,031	-0,015	0,066*	-0,081*	0,073*	-0,024	-0,015	-0,138**
Romans z mężatką/zonatym	-0,093**	0,034	0,001	0,024	-0,077*	0,083**	-0,032	-0,010	-0,155**
Bicie dzieci	-0,042	0,087**	-0,109**	0,011	-0,060	-0,046	0,059*	-0,102**	-0,086**

Na szarym tle – zależności statystycznie najsilniejsze

** Zależność istotna na poziomie 0,01

* Zależność istotna na poziomie 0,05

Wyniki naszych badań wskazują, że postawy społeczne wobec norm obyczajowych, które w tradycyjnym społeczeństwie regulowały życie małżeńsko-rodzinne, podlegają znacznej liberalizacji. Jest to szczególnie widoczne wśród najmłodszych badanych, dobrze wykształconych, uzyskujących wysokie dochody i niepraktykujących religijnie. Osoby te są również najbardziej otwarte na nowe – alternatywne dla małżeństwa – formy życia.

W świadomości Polaków coraz częściej miejsce barier ekonomicznych, utrudniających rozwój rodziny, zajmują bariery społeczne i psychologiczne, związane na przykład z realizowanym stylem życia. Zmieniają się funkcje przypisywane rodzinie, modyfikacji ulega również samo rozumienie tej podstawowej komórki życia społecznego. Już dwa lata temu respondenci zapytani o to, czym jest rodzina i kto ją tworzy – oprócz tradycyjnych form, m.in. rodziców i dzieci – w zdecydowanej większości za rodzinę uznali osoby pozostające w konkubinacie i wspólnie wychowujące potomstwo (71%) oraz małżeństwo bez dzieci (67%). Jedna czwarta ankietowanych (26%) nazwała rodziną związek dwojga ludzi żyjących bez ślubu i nieposiadających potomstwa⁶.

Istotne jest jednak również to, że pomimo odkładania przez młodych ludzi decyzji małżeńskich czy prokreacyjnych, wzrostu liczby związków nieformalnych, coraz bardziej popularnego życia w pojedynkę oraz liberalizacji poglądów na temat małżeństwa, większość ankietowanych tęskni za stworzeniem szczęśliwej rodziny złożonej z rodziców i dzieci. Wartości rodzinne w deklaracjach Polaków zajmują wciąż najważniejsze miejsce⁷, a więzi rodzinne w ich życiu od wielu lat nie ulegają istotnemu osłabieniu⁸. Silna jest wiara w trwałość miłości małżeńskiej aż do śmierci, duże znaczenie przypisuje się też okazywaniu szacunku rodzicom.

Opracował

Rafał BOGUSZEWSKI

⁶ Zob. komunikat CBOS „Potrzeby prokreacyjne oraz preferowany i realizowany model rodziny”, marzec 2006.

⁷ Zob. komunikat CBOS „Nie ma jak rodzina”, marzec 2008.

⁸ Zob. komunikat CBOS „Więzi rodzinne”, styczeń 2008.

A N E K S

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, akceptuje Pan(i) to, że młodzi ludzie z różnych powodów odkładają decyzję o małżeństwie lub w ogóle się na nie nie decydują?

(%)

	Akceptuję	Nie akceptuję	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	57	34	9	1135
Płeć				
Mężczyźni	57	35	8	538
Kobiety	56	34	10	597
Wiek				
18-24 lata	72	23	5	166
25-34	69	22	8	214
35-44	60	33	8	164
45-54	54	37	9	217
55-64	52	36	12	179
65 lat i więcej	33	54	13	194
Miejsce zamieszkania				
Wieś	47	41	12	432
Miasto do 20 tys.	65	26	9	148
20-100 tys.	63	31	6	217
101-500 tys.	62	29	9	177
501 tys.i więcej mieszk.	60	34	6	161
Wykształcenie				
Podstawowe	50	39	11	306
Zasadnicze zawodowe	51	40	8	292
Średnie	60	31	9	382
Wyższe	72	22	6	155
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	74	20	5	107
Prac.umysł.niż.szczebła	67	24	9	88
Pracownicy fiz.- umysł.	59	37	3	86
Robotnicy wykwalifikowani	54	37	9	118
Robotnicy niewykwalifik.	70	24	5	49
Rolnicy	46	45	8	60
Pracujący na własny rach.	62	33	5	39
Bierni zawodowo				
Renciści	47	40	14	72
Emeryci	41	46	13	272
Uczniowie i studenci	73	20	7	81
Bezrobotni	60	27	14	99
Gospodynie domowe i inni	59	35	6	63
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	65	29	6	167
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	59	32	9	105
sekt. pryw. poza rolnict.	65	29	6	213
prywatnym gosp. rolnym	46	45	9	58
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	54	37	8	62
301-500	61	31	8	118
501-900	55	38	7	232
901-1200	50	44	6	141
Powyżej 1200 zł	63	33	4	126
Ocena własnych war. mater.				
Złe	54	37	9	244
Średnie	53	35	12	494
Dobre	62	31	7	396
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	28	53	19	61
Raz w tygodniu	48	43	9	591
1-2 razy w miesiącu	69	24	7	174
Kilka razy w roku	66	25	10	205
W ogóle nie uczestniczy	85	9	6	103
Poglądy polityczne				
Lewica	67	28	6	172
Centrum	64	29	7	266
Prawica	53	41	6	415
Trudno powiedzieć	49	34	17	282

Tabela 2. Która z opinii bliższa jest Pana(i) poglądom? 1 - Osoby żyjące razem bez ślubu bezwzględnie powinny zawrzeć małżeństwo; 2 - Dobrze by było, gdyby osoby żyjące ze sobą bez ślubu zdecydowały się na małżeństwo; 3 - Jeśli ludzie się kochają i ufają sobie, to nie ma znaczenia, czy żyją ze sobą w małżeństwie czy bez ślubu; 4 - Nawet jeśli ludzie się kochają i ufają sobie, to lepiej, żeby nie zawierali małżeństwa, bo nigdy nie wiadomo, co może wydarzyć się w przyszłości

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	19	41	33	5	2	1135
Płeć						
Mężczyźni	18	42	33	5	2	538
Kobiety	20	39	33	5	2	598
Wiek						
18-24 lata	11	44	40	4	0	166
25-34	12	33	45	7	3	215
35-44	13	41	40	2	3	164
45-54	16	47	28	5	3	217
55-64	21	42	29	7	2	179
65 lat i więcej	40	38	15	4	3	194
Miejsce zamieszkania						
Wieś	28	42	24	5	2	432
Miasto do 20 tys.	16	40	34	5	5	148
20-100 tys.	16	40	34	8	1	217
101-500 tys.	12	37	42	5	4	177
501 tys.i więcej mieszk.	10	45	43	1	1	161
Wykształcenie						
Podstawowe	30	36	25	6	2	306
Zasadnicze zawodowe	19	44	29	5	3	292
Średnie	14	44	36	4	2	382
Wyższe	11	37	45	5	2	155
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	11	31	54	4	0	107
Prac. umysł. niż. szczebla	7	43	42	3	5	88
Pracownicy fiz.- umysł.	10	45	40	6	0	86
Robotnicy wykwalifikowani	19	42	30	6	3	118
Robotnicy niewykwalifik.	13	28	46	9	4	49
Rolnicy	27	39	27	3	4	60
Pracujący na własny rach.	10	45	42	3	0	39
Bierni zawodowo						
Renciści	28	38	26	4	5	72
Emeryci	31	43	18	7	2	272
Uczniowie i studenci	13	54	31	2	0	81
Bezrobotni	10	36	43	5	6	99
Gospodynie domowe i inni	29	42	25	4	0	63
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	13	39	44	4	1	168
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	10	28	51	4	7	105
sekt. pryw. poza rolnict.	12	46	36	6	0	213
prywatnym gosp. rolnym	24	39	30	3	4	58
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	23	28	42	5	1	62
301-500	21	40	31	5	2	118
501-900	24	41	30	4	0	232
901-1200	21	42	29	7	2	141
Powyżej 1200 zł	15	36	42	6	0	126
Ocena własnych war. mater.						
Złe	21	33	37	5	4	244
Średnie	22	42	29	5	2	494
Dobre	15	45	34	5	2	397
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	38	46	9	4	3	61
Raz w tygodniu	24	47	23	3	2	592
1-2 razy w miesiącu	10	43	34	10	4	174
Kilka razy w roku	12	30	49	6	3	205
W ogóle nie uczestniczy	8	19	69	4	0	103
Poglądy polityczne						
Lewica	16	33	46	5	1	172
Centrum	15	38	40	6	1	266
Prawica	22	46	27	4	1	415
Trudno powiedzieć	21	41	26	5	7	282

Tabela 3. Ostatnio coraz więcej par decydujących się na małżeństwo zawiera wyłącznie ślub cywilny, rezygnując ze ślubu kościelnego lub odkładając go na późniejszy termin. Które stwierdzenie najbliższe jest Pana(i) poglądom? 1 - Ślub cywilny jest najważniejszy, ślub kościelny nie ma większego znaczenia; 2 - Wprawdzie ślub cywilny jest wystarczający, ale małżonkowie powinni zawrzeć również ślub kościelny; 3 - Najważniejszy jest ślub kościelny, który niesie ze sobą skutki prawne (tzw. konkordatowy); 4 - Rodzaj ślubu jest bez znaczenia, decyzja o nim powinna należeć do osób pobierających się

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	5	27	33	33	3	1130
Płeć						
Mężczyźni	6	29	31	32	2	534
Kobiety	4	25	35	33	3	596
Wiek						
18-24 lata	5	26	31	37	1	165
25-34	6	19	27	46	3	213
35-44	3	23	37	35	3	163
45-54	2	28	36	29	5	216
55-64	7	35	27	30	2	178
65 lat i więcej	5	32	42	19	2	193
Miejsce zamieszkania						
Wieś	4	29	43	22	2	430
Miasto do 20 tys.	5	23	26	42	4	148
20-100 tys.	4	26	30	37	2	215
101-500 tys.	6	25	26	40	4	175
501 tys.i więcej mieszk.	6	28	27	37	2	161
Wykształcenie						
Podstawowe	5	31	35	26	4	305
Zasadnicze zawodowe	6	29	37	27	1	290
Średnie	4	26	33	37	1	379
Wyższe	3	20	25	47	5	155
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	3	18	28	47	4	107
Prac.umysł.niż.szczebła	1	19	27	51	2	88
Pracownicy fiz.- umysł.	4	32	33	31	1	86
Robotnicy wykwalifikowani	5	25	33	37	0	118
Robotnicy niewykwalifik.	5	19	23	49	4	47
Rolnicy	3	33	51	14	0	60
Pracujący na własny rach.	2	37	22	34	5	39
Bierni zawodowo						
Renciści	6	29	43	17	5	71
Emeryci	6	33	35	25	1	272
Uczniowie i studenci	3	25	34	32	5	80
Bezrobotni	9	22	27	38	5	98
Gospodynie domowe i inni	5	24	40	24	7	63
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	3	20	29	44	3	167
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	4	24	26	43	2	105
sekt. pryw. poza rolnict.	2	27	30	40	1	213
prywatnym gosp. rolnym	3	31	51	14	0	57
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	11	26	30	29	4	61
301-500	5	34	30	29	2	118
501-900	4	31	35	28	2	231
901-1200	3	23	38	36	0	140
Powyżej 1200 zł	8	28	24	40	0	126
Ocena własnych war. mater.						
Złe	5	26	31	35	3	241
Średnie	4	28	35	30	3	493
Dobre	5	26	32	34	3	396
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	6	27	53	11	3	61
Raz w tygodniu	4	30	42	22	3	589
1-2 razy w miesiącu	2	27	27	42	3	174
Kilka razy w roku	7	23	20	46	3	203
W ogóle nie uczestniczy	9	17	7	65	2	102
Poglądy polityczne						
Lewica	7	20	23	48	2	170
Centrum	6	28	31	32	4	266
Prawica	4	29	35	30	1	414
Trudno powiedzieć	2	27	39	27	4	279

Tabela 4. Obecnie jest dużo osób, które świadomie decydują się na życie w pojedynkę - bez stałego partnera/partnerki, tzw. singli. Czy Pana(i) zdaniem osoby takie mają ciekawsze życie niż te, które żyją w stałych związkach?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	16	67	18	1134
Płeć				
Mężczyźni	19	64	18	538
Kobiety	13	70	17	597
Wiek				
18-24 lata	24	66	10	166
25-34	17	62	22	215
35-44	18	63	19	164
45-54	15	71	14	216
55-64	12	72	16	179
65 lat i więcej	9	67	24	194
Miejsce zamieszkania				
Wieś	17	66	16	432
Miasto do 20 tys.	17	62	21	148
20-100 tys.	14	72	13	216
101-500 tys.	14	61	25	177
501 tys.i więcej mieszk.	12	73	15	161
Wykształcenie				
Podstawowe	14	68	18	306
Zasadnicze zawodowe	19	66	15	292
Średnie	16	67	17	381
Wyższe	11	67	22	155
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	10	63	27	107
Prac.umysł.niż.szczebła	11	64	26	88
Pracownicy fiz.- umysł.	20	72	9	86
Robotnicy wykwalifikowani	20	65	15	118
Robotnicy niewykwalifik.	15	67	18	49
Rolnicy	21	67	12	60
Pracujący na własny rach.	11	75	14	38
Bierni zawodowo				
Renciści	15	63	22	72
Emeryci	9	70	20	272
Uczniowie i studenci	25	59	16	81
Bezrobotni	26	65	9	99
Gospodynie domowe i inni	15	73	13	63
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	13	71	17	168
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	12	63	24	105
sekt. pryw. poza rolnict.	19	65	16	212
prywatnym gosp. rolnym	22	67	11	58
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	20	71	9	62
301-500	16	73	11	117
501-900	15	72	13	232
901-1200	15	72	12	141
Powyżej 1200 zł	9	69	22	126
Ocena własnych war. mater.				
Złe	15	68	18	243
Średnie	18	64	18	494
Dobre	13	70	17	397
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	9	71	20	61
Raz w tygodniu	12	72	16	592
1-2 razy w miesiącu	19	64	16	174
Kilka razy w roku	20	57	23	205
W ogóle nie uczestniczy	24	56	20	102
Poglądy polityczne				
Lewica	17	66	17	172
Centrum	19	67	15	265
Prawica	12	75	13	415
Trudno powiedzieć	16	56	27	282

Tabela 5. Czy Pan(i) osobiście popiera taką formę życia?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	23	66	11	1135
Płeć				
Mężczyźni	24	66	10	537
Kobiety	22	66	11	598
Wiek				
18-24 lata	32	63	5	166
25-34	32	60	8	215
35-44	21	65	14	164
45-54	25	61	14	217
55-64	19	71	10	179
65 lat i więcej	10	78	12	194
Miejsce zamieszkania				
Wieś	16	73	11	432
Miasto do 20 tys.	29	54	17	148
20-100 tys.	26	68	6	216
101-500 tys.	29	58	12	177
501 tys.i więcej mieszk.	26	64	9	161
Wykształcenie				
Podstawowe	19	70	10	306
Zasadnicze zawodowe	23	67	11	292
Średnie	23	66	11	381
Wyższe	32	56	12	155
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	32	55	13	107
Prac.umysł.niż.szczebla	29	57	14	88
Pracownicy fiz.- umysł.	23	69	8	85
Robotnicy wykwalifikowani	27	66	7	118
Robotnicy niewykwalifik.	23	66	11	49
Rolnicy	11	77	12	60
Pracujący na własny rach.	20	68	13	39
Bierni zawodowo				
Renciści	26	63	11	72
Emeryci	13	75	12	272
Uczniowie i studenci	35	63	2	81
Bezrobotni	27	58	15	99
Gospodynie domowe i inni	27	65	8	63
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	27	60	13	168
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	27	65	9	105
sekt. pryw. poza rolnict.	28	63	9	213
prywatnym gosp. rolnym	13	74	13	58
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	21	70	9	62
301-500	22	69	9	118
501-900	22	70	8	232
901-1200	27	64	9	140
Powyżej 1200 zł	23	65	12	126
Ocena własnych war. mater.				
Złe	20	69	11	244
Średnie	24	64	12	494
Dobre	24	68	8	397
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	18	74	7	61
Raz w tygodniu	17	73	10	591
1-2 razy w miesiącu	30	60	11	174
Kilka razy w roku	29	59	12	205
W ogóle nie uczestniczy	39	48	13	103
Poglądy polityczne				
Lewica	27	61	12	172
Centrum	26	65	9	266
Prawica	22	71	7	415
Trudno powiedzieć	21	63	16	282

Tabela 6. Która z przedstawionych sytuacji, Pana(i) zdaniem, zdarza się częściej? 1 - Jeśli ludzie pobierają się z miłości, to w miarę upływu lat ich miłość dojrzewa i umacnia się; 2 - Nawet, jeśli ludzie pobierają się z miłości, to w miarę upływu lat ich miłość gaśnie

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	70	18	12	1135
Płeć				
Mężczyźni	69	18	13	538
Kobiety	70	18	12	598
Wiek				
18-24 lata	78	15	7	166
25-34	69	19	12	215
35-44	69	15	16	164
45-54	71	17	12	217
55-64	72	20	9	179
65 lat i więcej	61	21	18	194
Miejsce zamieszkania				
Wieś	69	17	14	432
Miasto do 20 tys.	78	15	6	148
20-100 tys.	71	20	9	217
101-500 tys.	65	22	13	177
501 tys.i więcej mieszk.	66	16	19	161
Wykształcenie				
Podstawowe	66	20	14	306
Zasadnicze zawodowe	68	19	12	292
Średnie	72	16	12	382
Wyższe	73	16	11	155
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	73	15	12	107
Prac.umysł.niż.szczebła	75	14	10	88
Pracownicy fiz.- umysł.	71	18	11	86
Robotnicy wykwalifikowani	68	18	14	118
Robotnicy niewykwalifik.	61	18	21	49
Rolnicy	67	18	15	60
Pracujący na własny rach.	68	14	18	39
Bierni zawodowo				
Renciści	64	17	19	72
Emeryci	64	21	14	272
Uczniowie i studenci	85	9	6	81
Bezrobotni	71	24	5	99
Gospodynie domowe i inni	76	18	6	63
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	71	19	10	168
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	68	14	17	105
sekt. pryw. poza rolnict.	70	16	14	213
prywatnym gosp. rolnym	66	18	16	58
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	71	22	7	62
301-500	76	18	7	118
501-900	64	23	13	232
901-1200	71	21	8	141
Powyżej 1200 zł	72	17	11	126
Ocena własnych war. mater.				
Złe	61	25	14	244
Średnie	68	18	14	494
Dobre	77	13	10	397
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	71	17	12	61
Raz w tygodniu	75	13	11	592
1-2 razy w miesiącu	71	20	10	174
Kilka razy w roku	59	22	20	205
W ogóle nie uczestniczy	57	33	10	103
Poglądy polityczne				
Lewica	66	23	11	172
Centrum	71	18	11	266
Prawica	75	16	9	415
Trudno powiedzieć	63	17	20	282

Tabela 7. Które ze stwierdzeń jest bliższe Pana(i) opinii?
 1 - Obojętne jakie zalety i wady mają rodzice, zawsze trzeba ich kochać i szanować; 2 - Nie trzeba okazywać rodzicom miłości i szacunku, jeśli swoim zachowaniem na to nie zasłużyli

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	91	6	3	1132
Płeć				
Mężczyźni	91	6	4	536
Kobiety	92	6	2	596
Wiek				
18-24 lata	90	8	2	166
25-34	87	8	5	212
35-44	93	5	2	164
45-54	91	7	2	217
55-64	94	5	1	179
65 lat i więcej	94	2	3	194
Miejsce zamieszkania				
Wieś	93	5	2	432
Miasto do 20 tys.	92	5	3	147
20-100 tys.	91	6	4	215
101-500 tys.	91	5	4	177
501 tys.i więcej mieszk.	86	11	3	161
Wykształcenie				
Podstawowe	94	4	2	306
Zasadnicze zawodowe	94	3	3	290
Średnie	89	8	3	382
Wyższe	87	10	4	154
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	85	13	2	106
Prac.umysł.niż.szczebla	92	5	3	88
Pracownicy fiz.- umysł.	91	9	0	86
Robotnicy wykwalifikowani	94	4	2	118
Robotnicy niewykwalifik.	89	4	7	49
Rolnicy	100	0	0	60
Pracujący na własny rach.	72	13	15	39
Bierni zawodowo				
Renciści	90	6	4	72
Emeryci	93	4	3	272
Uczniowie i studenci	92	5	2	81
Bezrobotni	91	5	4	97
Gospodynie domowe i inni	92	6	2	63
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	94	5	2	166
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	86	10	4	105
sekt. pryw. poza rolnict.	88	8	4	213
prywatnym gosp. rolnym	98	0	2	58
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	93	7	0	61
301-500	92	5	3	118
501-900	93	5	2	232
901-1200	90	8	2	141
Powyżej 1200 zł	88	9	3	126
Ocena własnych war. mater.				
Złe	91	5	4	243
Średnie	93	5	2	494
Dobre	90	7	3	395
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	93	5	3	61
Raz w tygodniu	94	4	2	590
1-2 razy w miesiącu	92	6	2	174
Kilka razy w roku	89	6	5	205
W ogóle nie uczestniczy	80	15	5	101
Poglądy polityczne				
Lewica	88	10	1	170
Centrum	91	6	3	265
Prawica	92	5	3	415
Trudno powiedzieć	92	4	4	282